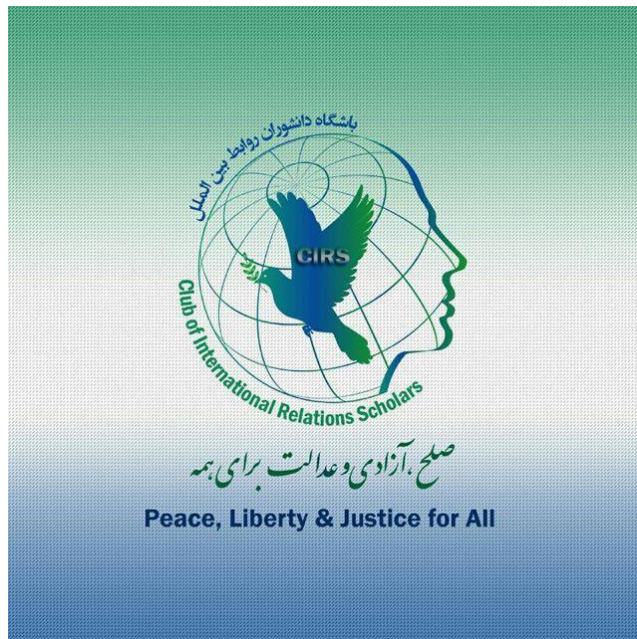


داماتو^۱ و مسیر آینده برجام

یادداشت اختصاصی برای باشگاه دانش‌وران روابط بین‌الملل^۲

سیدمجتبی جلال‌زاده^۳



■ قبل‌التحریر:

پیش از آغاز سخن از جناب آقای دکتر افشین زرگر، استاد محترم و بزرگوارم که فرصتی را پدید آورد تا از دریچه کلمات، مهمان شما دوستان فرهیخته باشم، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم. هم‌چنین پیش از شروع یادآور می‌شوم، جستار پیش‌رو با در نظر گرفتن این نکته که خوانندگان محترم به اقتضای موضوع، بستر فکری لازم را پیرامون برخی از مقدمات دارند کوشیده شده است تا اطاله کلام نگردد و جان کلام در اختیار مخاطب قرار گیرد.

۱. برگرفته از نام سناتور آلفونسو داماتو (سناتور ایتالیایی الاصل و از جمهوری خواهان محافظه‌کار). قانونی است که در سال ۱۹۹۶ با هدف تحریم بخش انرژی و صنعت نفت ایران در مجلس سنای ایالات متحده آمریکا به تصویب رسید.

2. Club of International Relations Scholars (CIRS)

۳. پژوهشگر و مشاور فرهنگی، پژوهشکده علوم اجتماعی و انقلاب دانشگاه آزاد اسلامی. [سازمان مرکزی] - www.jalalzadeh.org

برنامه جامع اقدام مشترک^۴ یا همان «برجام» را بایستی در شرایط و بافت موقعیتی خاص زمان و زمانه خودش مورد بررسی و تحلیل قرارگیرد. اما فراتر از آن حتی اگر آیندگان از آن به‌عنوان یک معاهده نافرجام یادکنند؛ باز هم از ابعاد بین‌المللی و تاریخی آن نمی‌کاهد. این سخن بدان معناست که صرف انجام توافق با تمام آن چه که از ابعاد آن می‌دانیم، خود به تنهایی دست‌آوردی شگرف و بی‌بدیل در تاریخ روابط بین‌الملل جدید به شمار می‌آید. اما اکنون روند ادامه حیات این مهم به‌واسطه عمل کرد یکی از طرفین دچار نقصان شده است. آن چه که در گام اول به ذهن خطور می‌کند، فسخ و ملغی کردن این سند تاریخی نخواهد بود و بایستی به‌دنبال راه کار بود، به‌جای آن که زمین بازی را ترک کرده و به غار تنهایی خود بازگردیم. از خاطر نخواهیم برد که برجام سندی چند لایه است. لایه‌هایی که هم از حیث ماهیت (حقوقی، سیاسی، فنی)، هم از حیث شکل و هم از حیث بازیگران دارای تکثر و پیچیدگی‌های خاص خود می‌باشد.

◀ داماتو نقض برجام است یا خیر؟

اگر اصل موضوع را به‌خوبی درک کنیم، خواهیم توانست بهترین راه حل را برایش بیابیم. دو دیدگاه به این پرسش که آیا با ادامه قانون موسوم داماتو (قانون تحریم ایران)^۵ برجام نقض می‌شود تا زمینه‌های تلافی‌جویانه و اقدامات متناظر ایران را در بر داشته باشد یا خیر؟ وجود دارد. پاسخ هرچه که باشد، هرگونه اقدام از سوی ایران برای ملغی کردن برجام، بدون شک در درازمدت تبعات منفی جبران‌ناپذیری برای کشورمان خواهد داشت. اما واقعیت آن است که طی روزهای گذشته هر دو جناح سیاسی در ایران، کوشیده‌اند تا این قانون و ادامه حیات آن را در تعارض با ادامه حیات برجام یا بدون تعارض با آن ترسیم کنند و نگاهی جناحی به آن داشته باشند. اما نه بایستی تمامیت برجام را به تمديد یا تصویب این برجام گره زد و نه بایستی آن را از هرگونه ارتباط با برجام، منتفی دانست. **واقعیت امر** آن است که قانون تحریمی ایران (داماتو) ماهیتی غیر هسته‌ای دارد و اساساً سال‌ها قبل از آن که پرونده‌ای برای برنامه هسته‌ای ایران گشوده شود، تصویب شده است. پس در نگاه اول، داماتو خارج از محدود برجام و تعهدات آمریکا قرار می‌گیرد؛ چون تحریمی مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران نبوده و نیست. اما **امر واقع** حکایت از آن دارد که داماتو در تار و پود برجام تنیده شده است! به این معنا که اگرچه این قانون تحریمی یک‌سویه و از جانب ایالات متحده آمریکا و دارای ماهیتی غیر هسته‌ای است اما در بندهایی از ضمیمه^۶ برجام از آن نام‌برده شده است و در زمره تعهدات آمریکا در راستای برجام به‌شمار می‌آید؛ اما نه تمامیت داماتو. در برخی از مواد ضمیمه برجام، آمریکا متعهد شده است که بخش‌هایی از این قانون تحریمی را نه همه آن را، تعلیق^۷ نماید. به نظر می‌رسد این مورد در راستای کسب امتیاز بیشتر توسط تیم مذاکره‌کننده ایرانی، در برجام گنجانیده شده است.

4. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPA)

5. Iran Sanction Act of 1966 (ISA)

۶. پیوست شماره ۲، بند ۴،۲،۱ و ۴،۳،۱ و ۴،۳،۲ و ۴،۳،۴

7. Waive

پس برای نتیجه پاسخ این پرسش این موارد را مطرح می‌کنم:

۱. تصویب یا تمدید داماتو، نقض برجام نیست.
۲. اجرای کامل داماتو، نقض برجام است.
۳. تعلیق و چشم‌پوشی از بندهایی که در برجام آمده و در ارتباط با این قانون است، نیاز به دستور هر شش‌ماهه رئیس‌جمهوری آمریکا دارد.
۴. تصویب این قانون تحریمی توسط آمریکا، به روح برجام که همانا اعتماد متقابل، همکاری‌های بین‌المللی و تنش‌زدایی است، لطمه خواهد زد.

◀ وضعیت برجام پس از داماتو

چه بخواهیم، چه نخواهیم، داماتو تصویب شده است. دیگر باید تمام تلاش خود را به کار بست تا لطمه‌ای به برجام نخورد! اصل حفظ برجام در گام نخست و وادار ساختن دیگر بازیگران و دولت‌هایی است که این معاهده را پذیرفته‌اند. واقعیت آن است که دولت آمریکا بدون همراهی ایران نخواهد توانست برجام را زیر سوال ببرد! چراکه موانع متعددی بر سر راه خود دارد. این موانع هم دارای ابعاد داخلی و هم دارای ابعاد بین‌المللی برای آمریکا می‌باشد. اما باید بدانیم، که نه ساختار نظام بین‌الملل و نه بازیگران بین‌المللی اجازه می‌دهند تا آمریکا یک‌جانبه و بدون در نظر گرفتن نقش و مصالح آنان، دست به اقدام بزند. شرح و توضیح این موارد را در جایی دیگر خدمت‌تان تقدیم می‌نمایم. پس راه کار را باید در دو گام عملیاتی پی‌گرفت. نخست در بستر حقوقی و اقدام علیه این تصمیم آمریکا است که می‌تواند در بلندمدت و با اجرای کامل آن، برجام را ملغی شده توصیف کند و دوم افزایش همکاری با دولت‌های دیگری که این سند را امضا کرده‌اند و برای اجرای آن تعهد داده‌اند بر این اساس خواهیم توانست جبهه فشار دومی را علیه اقدام ناسنجیده آمریکا، بگشاییم.

اقدام حقوقی منظور نظر، اولاً همان ساز و کاری است که در برجام دیده شده است یعنی تشکیل «کمیسیون رسیدگی و بررسی تخلف» [۱] و ثانیاً هم‌زمان با آن می‌توان از طریق سازمان ملل متحد، مضافاً شورای امنیت و سازمان بین‌المللی انرژی اتمی نیز دست به اقدامات سیاسی علیه آمریکا زد. اما وجه دوم در خصوص گسترش همکاری و تحکیم روابط دوستانه بر پایه روابط تجاری و اقتصادی با اروپائیان و چین و روابط راهبردی با روسیه است. این درهم تنیدگی و پیوندهای غیرسیاسی، موجب افزایش حمایت‌های خارجی توسط قدرت‌های بزرگ از ایران در برابر ایلات متحده خواهد شد.

◀ نتیجه

معتقدم بایستی با روی کردی واقع‌بینانه و به دور از هرگونه دید ایدئولوژیک و جناحی به برجام نگاه کرد. در این صورت است که وقتی منافع ملت بزرگ ایران جای منافع حزبی را بگیرد؛ با همدلی، بهترین تصمیم اتخاذ خواهد شد. حال که قانون تحریمی ایران در آمریکا تصویب شده است و رئیس‌جمهور این کشور نیز آن را به احتمال بسیار زیاد، امضا خواهد کرد (و البته در آینده بخش‌های تعهد شده در برجام را تعلیق) بایستی صدای

واحد از ایران شنیده شود. قطعاً عصبانیت و اقدام بدون فکر چاره راه نخواهد بود. حضور عالمانه و تصمیم‌های خردمندانانه در سپهر سیاست خارجی می‌تواند نقشه راه مناسبی برای عبور از بحران را ترسیم نماید و نبایستی اجازه دهیم زمینه پاره کردن برجام، توسط آمریکایی‌ها در ایران ایجاد شود.

و خلاصه آن‌که، تجربه تاریخی ثابت کرده است این قانون، در صورت خواست دولت آمریکا، علی‌رغم تصویب، اجرایی نمی‌شود و صرفاً ابزاری است برای روز مبادا. همان‌طور که از سال ۱۹۶۶ تا حدود ۲۰۰۹ دولت آمریکا از اجرای آن برای سایر دول و شرکت‌های تجاری چشم‌پوشی کرده بود. ■

◀ پی‌نوشت

[۱] کمیونی متشکل از گروه (۳+۳) و اتحادیه اروپا در یک طرف و هم‌چنین دولت جمهوری ایران از طرف دیگر تشکیل می‌شود و مسئله پس از بررسی در کمیون و اعلام نتیجه در طول ۱۵ روز کاری و در صورت عدم رضایت دولت شاکس، برای بررسی در عرض ۱۵ روز دوم به هیأت مشورتی پیش‌بینی شده در برجام موکول می‌گردد و هیأت مشورتی متشکل از وزرای امور خارجه سه دولت منتخب برجام ظرف ۵ روز مسئله ادعا شده را بررسی کرده و یک رأی غیرالزام‌آور (recommendation) صادر می‌کند و پس از آن در صورت عدم انصراف دولت شاکس و اصرار بر پی‌گیری ادعای تخلف، مسئله فوق به شورای امنیت ارجاع داده می‌شود که شورا نیز با برگزاری یک جلسه اضطراری موضوع ارجاعی را در روی میز کار خود قرار می‌دهد که نکته طلایی نهفته در این ماده عدم وجود حق وتو از جانب پنج عضو دائم شورای امنیت می‌باشد که البته موضوع در اینجا بدین صورت است که اگر مسئله مورد بررسی صرف «بازگشت تحریم‌ها» با احراز عدول ایران از مفاد توافق باشد اعضای دائم هم‌چنان از حق وتو برخوردار می‌باشند ولی چنان‌چه موضوع در رابطه با «به حالت برداشته شدن تحریم‌ها» به رأی گذاشته شود دیگر هیچ‌کدام از اعضای دائم از حق وتو برخوردار نخواهند بود و اگر این موضوع رأی لازم را کسب نکند (سیستم رأی‌گیری در این رابطه نیز نه به صورت اجماع بلکه به صورت توافق اکثریت آراء خواهد بود با تداوم این فرآیند شورای امنیت ظرف ۳۰ روز پس از شکایت دولت شاکس تمامی قطعنامه‌های لغو شده را به حالت قبلی باز می‌گرداند.

◀ لینک‌های مرتبط

۱. [متن کامل برنامه جامع اقدام مشترک و ضمایم آن](#)

۲. [دریافت متن قانون تحریم ایران ۱۹۶۶](#)